

زهرة ديانى نژاد

کابلدشکافی چهار انقلاب رنگی

(سرستان، کرجستان، اوکراین و قریزستان)

مطالعه تطبیقی انقلاب‌های رنگی

بر اساس مدل کرین برینتون

ککلسام

نشر نگاه معاصر

فهرست

۹ پیشگفتار □

فصل اول انقلاب کلاسیک

۱۳ مقدمه

گفتار اول: مفهوم انقلاب

۱۴ ۱. معنای لغوی و اصطلاحی انقلاب

۱۵ ۲. مفهوم سیاسی و اجتماعی انقلاب

گفتار دوم: نظریه پردازی انقلابها

۱۹ ۱. نظریات کلاسیک

۲۳ ۲. نظریات مدرن

گفتار سوم: انواع انقلابها

۳۲ ۱. دیدگاه جان فوران

۳۵ ۲. دیدگاه کریین بریتون

۳۶ ۳. دیدگاه ساموئل هانتینگتون

گفتار چهارم: ویژگی انقلابها

۳۸ ۱. تغییر ساختارها و نهادها

۳۹ ۲. نقش توده‌ها

۴۰ ۳. نقش رهبری

۴۰ ۴. پیدایش نارضایتی فوق‌العاده از شرایط حاکم

۵. استحاله ارزش‌ها و گسترش ایدئولوژی انقلابی ۴۱
 ۶. خشونت و انتقال غیر قانونی قدرت ۴۲

فصل دوم
انواع تغییرات سیاسی

مقدمه ۴۵

گفتار اول: جنبش

۱. تعریف جنبش ۴۶
 ۲. دیدگاه نظریه‌پردازان در باب مفهوم جنبش ۴۷
 ۳. نظریه‌های جنبش اجتماعی ۴۸
 ۴. ویژگی‌های جنبش اجتماعی ۵۳
 ۵. خرده‌جنبش‌ها ۵۵

گفتار دوم: کودتا

۱. تعریف کودتا ۵۶
 ۲. انواع کودتا ۵۷
 ۳. تفاوت انقلاب و کودتا ۵۹

گفتار سوم: اصلاحات

۱. تعریف اصلاحات ۶۲
 ۲. نظریه‌پردازی‌های اصلاحات ۶۲
 ۳. اصلاحات و انقلاب ۶۵

فصل سوم
مصادیق و نمونه‌های انقلاب رنگی

مقدمه ۶۹

گفتار اول: صربستان (انقلاب بولدوزر)

۱. کلیات ۷۰
 ۲. انقلاب بولدوزر صربستان ۷۴

گفتار دوم: گرجستان (انقلاب رز)

۱. کلیات ۸۳
 ۲. انقلاب گل رز گرجستان ۸۸

گفتار سوم: اوکراین (انقلاب نارنجی)

۱. کلیات ۱۰۵

۲. انقلاب نارنجی اوکراین ۱۱۱

گفتار چهارم: قرقیزستان (انقلاب لاله‌ای)

۱. کلیات ۱۲۳

۲. انقلاب لاله‌ای قرقیزستان ۱۳۰

فصل چهارم

کالبدشکافی چهار انقلاب رنگی بر اساس مدل کرین بریتون

مقدمه ۱۴۵

گفتار اول: مباحثی نظری در خصوص انقلاب رنگی

۱. انقلاب آرام، مخملی، رنگی ۱۴۶
 ۲. پیش‌زمینه‌های انقلاب رنگی ۱۴۸
 ۳. مراحل انقلاب رنگی ۱۵۱
 ۴. الگوها و نظریه‌پردازی‌های انقلاب رنگی ۱۵۳

گفتار دوم: رزیه‌های پیشین

۱. تشخیص نشانه‌های مقدماتی ۱۵۷
 ۲. ضعف‌های ساختی، اقتصادی و سیاسی ۱۵۸
 ۳. تغییر بیعت روشنفکران ۱۶۶
 ۴. طبقات و ناهمسازی‌های طبقاتی ۱۶۸

گفتار سوم: نخستین مرحله‌های انقلاب

۱. رویدادهای مراحل نخستین ۱۷۳
 ۲. خودانگیختگی یا برنامه‌ریزی ۱۷۶
 ۳. نقش زور ۱۸۳
 ۴. ماه غسل ۱۸۵

گفتار چهارم: انقلابیون و سنخ‌شناسی آن‌ها

۱. پایگاه اجتماعی و اقتصادی رهبران ۱۸۷
 ۲. خصلت‌ها و تمایلات ۱۸۹

گفتار پنجم: فرمالوایی میانه‌روها؛ به قدرت رسیدن تندروها

۱۹۶	۱. فرمانروایی میانه‌روها.....
۱۹۷	۲. میانه‌روها و حاکمیت دوگانه.....
۲۰۲	۳. تندروها و دستگاه دیکتاتوری.....
۲۱۱	نتیجه‌گیری.....
۲۲۴	تحلیل داده‌ها.....
۲۳۵	☐ منابع.....
۲۴۳	☐ نمایه.....

پیشگفتار

سده بیستم نام‌های زیادی به خود گرفت، یکی از نام‌های اصلی این قرن که در حوزه اجتماعی معنا می‌گردد، قرن انقلاب‌هاست. چرا که در این قرن اشکال متفاوتی از انقلاب‌ها رخ داد و کشورهای گوناگونی به لحاظ ساختار سیاسی و اجتماعی... را در بر گرفت.

این انقلاب‌ها از دیدگاه سیاسی و جامعه‌شناختی موضوعیت می‌یافت. در دیدگاه سیاسی، انقلاب به معنای تغییر حکومت و ساختار سیاسی معنا می‌گردد و از جنبه جامعه‌شناختی، انقلاب علاوه بر تغییر نظام سیاسی، تغییر نهادها و ساختارهای اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد.

در طول سده بیستم، انقلاب‌ها به عنوان داروی شفابخشی برای ملت‌های ستمدیده از نظام حاکم یا سلطه خارجی محسوب می‌شدند، اما یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های انقلاب در مفهوم کلاسیک ماهیت خشونت‌آمیز آن است.

از اواخر قرن ۲۰ و در طی سال‌های سپری‌شده از قرن ۲۱ مفاهیم جدیدی پا به عرصه وجود گذاشتند، مفاهیمی چون قدرت نرم، تهدید نرم، براندازی نرم و...، انقلاب نرم. در واقع عصر جدید به عصر تغییر نرم‌ها تغییر جهت داده است. یکی از این مفاهیم جدید، انقلاب نرم یا به عبارتی انقلاب آرام نام گرفته است. در نظریه انقلاب آرام صورت دیگری از انقلاب شکل گرفته است که در آن با حذف خشونت صورت‌بندی جدیدی از نظریه انقلاب شکل گرفته است.

پدیده انقلاب آرام این‌گونه توصیف شده است: ایجاد تغییر بنیادین درون یک کشور از طریق مدیریت اعتراض مدنی در قالب فرآیند اجرای دموکراسی. این انقلاب بر یک مفروض مبتنی است: مرجعیت دموکراسی پیشاپیش از سوی نظام سیاسی و مردم پذیرفته

شده و لذا ظهور پاره‌ای از پدیده‌ها پیشاپیش قابل نفی و اثبات است برای مثال، اعتراض مدنی را مردم می‌پذیرند و سرکوبگری در این نظام‌ها منتفی است. با چنین مفروضی انقلاب آرام موضوعیت می‌یابد.

پدیده انقلاب آرام برای اولین بار در اواخر دهه ۸۰ در چکسلواکی و سپس در سال ۲۰۰۰ در صربستان، در سال ۲۰۰۳ در گرجستان، در سال ۲۰۰۴ در اوکراین و سپس در قرقیزستان و... روی داده است. برای نامیدن این پدیده اصطلاحات گوناگونی همچون مخملین، نرم، رنگی و... به کار گرفته شده است.

اهمیت و ضرورت تألیف این کتاب از آن روست که انقلاب آرام پدیده‌ای نوین و کاملاً زنده و در جریان است و سؤالات جدی پیرامون ماهیت این پدیده مطرح شده است، سؤالاتی نظیر اینکه آیا می‌توان این گونه جریان‌ها را انقلاب نامید؟ فرق آن با انقلاب‌های کلاسیک در چیست؟ آیا آنچه اتفاق می‌افتد بیشتر شبیه به کودتا نیست تا انقلاب؟ چرا و چگونه این انقلاب‌ها روی می‌دهند؟ نقش قدرت‌های خارجی در آنها چیست؟ رسانه‌ها و دنیای مجازی چه نقش و رسالتی در آن دارند؟ نیروهای انقلاب و رهبران آن بیشتر از کدام طبقه اجتماعی هستند؟ و...

با بررسی تحولات و دگرگونی‌ها در چهار کشور که موارد موفق این پدیده هستند، یعنی صربستان، گرجستان، اوکراین و قرقیزستان، این کتاب به دنبال یافتن بسترها، زمینه‌ها، الگوها و روش‌های مشترکی است که این کشورها در تحولات خود با آن مواجه بوده‌اند، مواردی نظیر زمینه‌های مشترک در درون این کشورها همچون: بحران‌های اجتماعی و اقتصادی که گریبانگیر این کشورها بوده است و یا عوامل مشترک در ایجاد این پدیده‌ها همچون حمایت‌های خارجی و فضاهای خاص داخلی و...

فصل اول کتاب از چهار گفتار تشکیل شده است. گفتار اول به مفهوم انقلاب اشاره دارد و عنوان شده که علی‌رغم وجود تعاریف گوناگون از این واژه نمی‌توان تمام این معانی را به بحث انقلاب‌ها تعمیم داد. در عین حال اگر چه نمی‌توان مفهومی واحد و جامع برای واژه انقلاب در نظر داشت اما ارائه چند ویژگی مشخص می‌تواند در تحدید مفهوم مورد نظر از این واژه راهگشا باشد. گفتار دوم از این فصل به نظریه‌پردازی‌ها در خصوص انقلاب اشاره دارد. نظریه‌پردازی‌های انقلاب‌ها بر مبنای گوناگونی انجام پذیرفته است. انقلاب‌ها را بر مبنای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... تقسیم‌بندی می‌کنند. نظریه‌پردازی‌ها به طور کلی به دو دسته نظریات کلاسیک شامل نظریات افلاطون، ارسطو، مارکس و... و نظریات مدرن شامل نظریات پارسونز، اسکاچپول، اولسون و...

تقسیم‌بندی شده‌اند. گفتار سوم بر تقسیم‌بندی از انواع انقلاب‌ها از دیدگاه سه نظریه‌پرداز عمده انقلاب‌ها می‌پردازد. جان فوران که انقلاب‌ها را به ۵ نوع تقسیم‌بندی می‌کند. نظریه کرین برینتون که ۴ نوع از انقلاب‌ها را برمی‌شمرد و همچنین سامونل هانتینگتون که دو گونه یا دو الگو برای انقلاب‌ها مطرح می‌کند. گفتار چهارم نیز بر ویژگی‌های انقلاب‌ها تأکید دارد همچون نقش رهبری، نقش توده‌ها، وجود نارضایتی، خشونت و...

فصل دوم در ارتباط با انواع تغییرات سیاسی، به گفتارهای چهارگانه‌ای تقسیم می‌گردد. گفتار اول یکی از واژگان نزدیک به انقلاب تعریف می‌شود: جنبش، نظریه‌پردازی‌ها، ویژگی‌ها و... گفتار دوم به تعریفی از کودتا، انواع آن و تفاوت میان انقلاب و کودتا پرداخته شده است. اصلاحات نیز به عنوان فصل سوم مباحثی در خصوص تعریف، نظریات و تفاوت با انقلاب را در بر می‌گیرد.

فصل سوم یعنی مصادیق و نمونه‌های انقلاب رنگی دارای چهار گفتار با عناوین چهار کشور موفق در زمینه انقلاب‌های رنگی صربستان، گرجستان، اوکراین و قرقیزستان عنوان‌بندی شده است. در این فصل تمامی گفتارها به دو زیرمجموعه کلیاتی در خصوص کشورهای مطروحه و طرح انقلاب رنگی در آن تقسیم‌بندی گشته است. رویدادهای مورد بررسی در این گفتارها شامل: سیر حوادث انقلاب‌ها، چگونگی فعالیت گروه اپوزیسیون، انتخابات و رأی‌گیری به عنوان عامل بحران، نقش بازیگران خارجی، فعالیت فکری و مالی NGOها، الگو برداری از نظریات اندیشمندان غربی و... است. لازم به ذکر است در انتهای هر گفتار ضمن جمع‌بندی ارائه‌شده، مراحل هشتمانه انقلاب‌های رنگی به صورت موردی بررسی گردیده است.

فصل چهارم از این پژوهش که اساس عنوان‌بندی طرح نیز قرار دارد؛ کالبدشکافی چهار انقلاب رنگی صربستان، گرجستان، اوکراین و قرقیزستان نام گرفته است. در گفتار اول از این فصل به برخی ویژگی‌های انقلاب آرام اشاره می‌گردد، در گفتار مربوط به انقلاب آرام، رنگی یا مخملی ضمن ارائه تعریفی به طرح پیش‌زمینه‌ها، مراحل، الگوها و نظریه‌پردازی‌ها پرداخته شده است. گفتار چهارگانه بعدی براساس آنچه در کتاب کالبدشکافی چهار انقلاب اثر کرین برینتون مطرح گشته، نام‌گذاری شده است و سعی بر آن بوده تا مرحله به مرحله تحولات انقلاب از دیدگاه کرین برینتون بر انقلاب‌های رنگی تطبیق داده شود. گفتار دوم رژیم‌های پیشین نام دارد. در این گفتار ضعف‌های ساختی-اقتصادی، تغییر بیعت روشنفکران و ناهمسازی‌های طبقاتی در انقلاب‌های رنگی مورد بررسی قرار گرفته است. گفتار دوم به نخستین مرحله‌های انقلاب‌های رنگی